

SIRI TANAH AIRKU

**SARAWAK  
BUMI KENYALANG**

oleh Suraya

NASKHIAH CONTOH  
HARGA \$ 19.70

PENERBITAN HARTAMAS  
23, Jalan 25/1B, off Jalan  
Segambut Bawah, Segambut,  
51200 Kuala Lumpur.

**H** PENERBITAN HARTAMAS

PENERBITAN HARTAMAS  
23, Jalan 3/57B, Off Jalan Segambut Bawah,  
Segambut,  
52100 Kuala Lumpur.

© PENERBITAN HARTAMAS  
Cetakan pertama 1995.

Perpustakaan Negara Malaysia      Data Pengkatalogan-dalam-Penerbitan

Suraya

Sarawak Bumi Kenyalang / Suraya.

(Siri tanah air ku)

ISBN 983-034-063-5 (set).

ISBN 983-034-078-3

1. Sarawak -- History. 2. Sarawak -- Economic conditions.

3. Sarawak -- Social conditions. 4. Sarawak -- Social life  
and customs. 5. Sarawak -- Description and travel.

I. Judul. II Siri.

959.522

APB 740436

M  
959.522 03 MAY 1996 NASKHAT PEMELIHARAAN  
SUR PERPUSTAKAAN NEGARA MALAYSIA

**HAKCIPTA TERPELIHARA.** Tiada bahagian buku ini boleh  
diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran, ditukarkan ke dalam apa  
bentuk sekalipun, samada secara elektronik, mekanikal, penggambaran  
semula, perakaman ataupun sebaliknya, tanpa izin terlebih dahulu dari  
PENERBITAN HARTAMAS.

Dicetak di Malaysia oleh: Cetaktama Sdn. Bhd.  
B4-09 K.L. Industrial Park, # 653, 5th. Mile Klang Road,  
58200 Kuala Lumpur.

## PRAKATA

‘Siri Tanah Airku’ memberi maklumat terperinci tentang setiap buah negeri di Malaysia. Siri ini sesuai sebagai sumber rujukan tambahan para pelajar Tahap Dua sekolah rendah dan sekolah menengah rendah untuk mata pelajaran **Kajian Tempatan**.

*Maklumat-maklumat disusun bermula daripada:*

- Profil Umum dan Kedudukan Fizikal
- Lintasan Sejarah
- Kegiatan Ekonomi dan Pentadbiran
- Keindahan Negeri
- Ciri-ciri Seni Budaya

Setiap negeri disertakan dengan gelaran masing-masing, manakala tajuk Malaysia menyimpulkan maklumat bagi semua negeri secara menyeluruh.

Kami berkeyakinan buku ini dapat memberi manfaat dan pengetahuan tambahan kepada generasi muda untuk mengenali negeri-negeri dan masyarakat Malaysia yang berbilang kaum secara lebih dekat.

Selamat membaca!

## PENERBIT

# Bendera Negeri Sarawak Bumi Kenyalang



mempertahankan kemajuan dan ketinggian maruah dalam proses membina Sarawak sebagai negeri contoh.

Warna kuning menggambarkan keagungan Perundangan dan Peraturan (Order), perpaduan serta stabiliti dalam masyarakat yang berbilang kaum.

Warna hitam melambangkankekayaan sumber asli Sarawak seperti minyak mentah, batik dan sebagainya yang merupakan landasan bagi memajukan rakyatnya.

Bintang yang berwarna kuning bermuncung sembilan melambangkan sembilan bahagian di mana rakyatnya tinggal di dalam harmonis.

Simbol bintang juga merupakan cita-cita tinggi rakyat kita dan hasrat perjuangan kita untuk meninggikan mutu kehidupan selesa mereka.

## Lambang Negeri Sarawak Bumi Kenyalang



Lambang negeri menjunjungkan kemegahan "Bumi Kenyalang", terbang tinggi dengan aspirasi dan pencapaian dalam semua lapangan daya usaha, berpandukan ideologi "politik pembangunan". Lebih jauh lagi ia juga boleh membezakan keunggulan Sarawak daripada negeri-negeri lain di dunia.

## Profil Umum dan Kedudukan Fizikal



Negeri Sarawak merupakan negeri yang terbesar di Malaysia. Negeri Sarawak terletak di Pulau Borneo dan terpisah dari Semenanjung Malaysia. Negeri Sarawak hampir sama luasnya dengan Semenanjung Malaysia iaitu kira-kira 131 587 kilometer persegi. Sarawak bersempadan dengan Brunei dan Sabah di utara serta Kalimantan di selatan dan timur.

Penduduk negeri Sarawak terdiri dari berbagai-bagai suku kaum seperti Iban, Kayan, Kenyah, Kenawit, Kedayan, Murut, Melanau, Kelabit, Dayak, Penan dan lain-lain lagi. Ini menjadikan Sarawak sebuah negeri yang kaya dengan pelbagai ciri kebudayaan yang menarik. Seni tari yang amat terkenal dan menjadi kebanggaan rakyat Sarawak ialah Tarian Ngajat Alu, Ngajat Aruh dan Datun Julud.

Di bahagian pedalaman negeri ini masih terdapat perkampungan tradisional

dan rumah panjang. Orang Sarawak menyambut Hari Gawai sebagai perayaan yang paling utama. Gawai bererti keramaian dan sukaria yang menandakan berakhirnya musim menuai. Hari Gawai boleh dikatakan sebagai hari raya bagi orang Sarawak.

Meskipun negeri ini luas, tetapi kawasan hutan belantara di pedalaman Sarawak masih belum diterokai. Ini sudah tentu menyukarkan perhubungan di antara satu tempat dengan satu tempat yang lain. Oleh yang demikian, perhubungan antara bandar-bandar utama negeri ini adalah melalui jalan udara dan jalan sungai. Sungai-sungai yang berliku menyusuri kebanyakan bumi Sarawak. Sungai Rejang iaitu sungai yang terpanjang di Malaysia terletak di negeri ini.

Ekonomi negeri Sarawak bergantung sepenuhnya kepada bidang pertanian. Kawasan hutan belantara yang tebal menjadikan negeri Sarawak kaya dengan





hasil hutan dan sekaligus menjadikan negeri Sarawak pengeksport kayu balak yang terbesar di Malaysia. Selain daripada balak, hasil pertanian yang dieksport ialah getah, lada dan kelapa sawit. Kini ditemui pula beberapa hasil galian dari perut bumi Sarawak

seperti minyak, emas, tanah liat, antimoni dan lain-lain lagi.

Keunikan Sarawak ditambah lagi dengan pelbagai bahasa yang digunakan mengikut loghat pertuturan suku kaum masing-masing. Walau bagaimanapun, bahasa pertuturan umum adalah bahasa Melayu Sarawak.

Sarawak sememangnya terkenal dengan ciri-ciri budaya dan warisan tradisi. Hasil kraf tangan peribumi yang

halus serta kesenian tradisional diterapkan dalam bentuk pakaian dan peralatan sehari-hari. Pakaian tradisional rakyat Sarawak dihiasi dengan jalinan manik-manik yang begitu unik sekali. Begitu juga kain-kain tenunan yang halus buatannya menyerlahkan hasil kesenian yang sukar ditandingi.

Pasu Sarawak cukup diminati oleh pelancong dari dalam dan luar negara kerana corak-corak pasu ini sungguh mempesonakan dan mempunyai kualiti seni yang tinggi. Begitu juga barang-barang kraf tangan seperti hasil-hasil anyaman yang diperbuat daripada buluh atau rotan.

Sarawak mempunyai banyak tempat menarik yang menjadikan negeri ini destinasi pelancongan yang semakin popular sekarang. Kerajaan telah mewartakan beberapa kawasan hutan di Sarawak sebagai kawasan Taman Negara. Taman Negara yang terdapat di Sarawak ialah Taman Negara Bako, Taman Negara





Gunung Mulu, Taman Negara Bukit Lambir dan Taman Negara Niah. Di kawasan-kawasan ini terdapat hidupan liar yang dipelihara daripada kepupusan.

Selain kawasan Taman Negara, banyak lagi tempat menarik yang boleh dikunjungi apabila berkunjung ke negeri ini. Sarawak menyediakan banyak jalan air bagi tujuan pengangkutan. Perkhidmatan bot-bot ekspres disediakan di bandar-bandar utama seperti Miri, Sibu, Kuching, Simpang, Kapit dan Belaga.

Untuk pergi ke Sarawak dari Semenanjung, perkhidmatan udara Syarikat Penerbangan Malaysia diadakan pada setiap hari. Dari Brunei pula, terdapat jalan raya utama yang menyambungkan kedua-dua negeri ini. Perkhidmatan bas-bas awam banyak terdapat di bandar-bandar utama Sarawak bagi kemudahan orang ramai.

Anda tidak akan kecewa apabila ber-

kunjung ke negeri Sarawak. Keunikan budaya dan cara hidup penduduk negeri ini memberikan pendedahan yang sama sekali berlainan jika dibandingkan dengan negeri-negeri di Semenanjung. Sarawak adalah sebuah negeri yang makmur dan unik yang seharusnya dikunjungi oleh sesiapa juar.

### Lintasan Sejarah

Ahli-ahli kajipurba telah sepakat mengatakan bahawa Sarawak telah didiami oleh manusia pada 600 tahun Sebelum Masihi. Ini dibuktikan oleh beberapa barang tinggalan sejarah yang ditemui seperti mata wang China yang tercatat tarikhnya dan lain-lain lagi.

Gua Niah pula dpercaya telah diduduki oleh manusia Zaman Batu kerana beberapa alat-alat perkakas seperti pisau, penukul, kapak dan lain-lain yang diperbuat dari batu telah ditemui di dalam gua ini.





Sejarah penubuhan Kerajaan negeri Sarawak ada menyebutkan bahawa Sarawak suatu ketika dahulu berada di bawah takluk Kerajaan Brunei. Sebelum tahun 1832 Sultan Brunei telah melantik seorang peranakan Arab yang bernama Syarif Sahap untuk menjadi ketua memerintah daerah Sungai Sekrang di Sarawak. Syarif Sahap kemudian dilantik menjadi pemerintah di Sadung dalam Bahagian Satu Sarawak.

Sultan Brunei telah menghantar Pangeran Mahkota pada tahun 1836 untuk memerintah negeri Sarawak. Pada ketika itu rakyat Sarawak yang terdiri daripada orang Melayu, Bidayuh dan Cina telah pun sedia ada di negeri ini di bawah ketua mereka yang bernama Datu Patinggi Ali.

Pangeran Mahkota dan orangnya telah berlaku zalim terhadap rakyat Sarawak. Ini menyebabkan rakyat Sarawak bangun bersama-sama ketua mereka untuk menentang Pangeran

Mahkota. Apabila berita ini diketahui oleh Sultan Umar Ali Saifuddin II, iaitu Sultan Brunei ketika itu, baginda pun menghantar Pangeran Muda ke Sarawak untuk mendamaikan perbalahan dan pemberontakan tersebut. Akan tetapi Pangeran Muda tidak dapat membendung masalah perbalahan itu kerana Pangeran Mahkota langsung tidak menghiraukan nasihat Pangeran Muda.

Dalam perkembangan selanjutnya, Pangeran Muda Hashim telah bersahabat dengan seorang hartawan Inggeris bernama James Brooke. Baginda telah meminta pertolongan James Brooke untuk mengamankan Sarawak. Dalam perjanjian yang dibuat, Pangeran Muda berjanji akan menyerahkan Serniawan dan Kuching kepada Brooke jika pemberontakan itu dihapuskan.

Walaupun telah mencuba sedaya upaya, Brooke tidak dapat menumpaskan pemberontakan tersebut. Setelah dua kali





percubaannya gagal, Brooke bercadang untuk meninggalkan Sarawak. Akan tetapi Pangeran Muda Hashim telah merayu bersungguh-sungguh. Oleh itu sekali lagi Brooke cuba membantu Pangeran Muda kerana Pangeran Muda menjanjikan gelaran Raja Sarawak kepada Brooke serta menyerahkan Serniawan dan Kuching kepadanya jika berjaya membantunya.

James Brooke bersama orangnya serta dibantu oleh orang Pangeran Muda telah melakukan serangan terhadap pasukan Datu Patinggi Ali. Bagaimanapun, ternyata Brooke masih lagi tidak berkemampuan untuk menumpaskan orang Datu Patinggi Ali.

Pada bulan Disember 1840 pihak Datu Patinggi Ali telah menyerah diri dan minta damai dengan pihak James Brooke. Mereka juga telah bersetuju James Brooke dilantik sebagai Raja Sarawak. Perdamaian ini telah mendapat tentangan

daripada pihak Pangeran Muda Hashim dan Pangeran Mahkota.

Akhirnya James Brooke tetap dilantik menjadi Raja Sarawak kerana pihak Datuk Patinggi Ali telah menyebelahi pihak beliau.

Demikianlah bermulanya pemerintahan Sarawak. James Brooke dilantik menjadi pemerintah Sarawak dengan gelaran Raja Sarawak pada 24 September 1841. Beliau merupakan Raja Kulit Putih Sarawak yang pertama.

Kawasan negeri Sarawak yang mula-mula berada di bawah jajahan beliau adalah seluas 3,000 batu persegi sahaja. Sempadan di sebelah pantainya dari Tanjung Datu hingga ke Kuala Sungai Samarahan, termasuk Sungai Sarawak dan Sungai Lundu. Bahagian daratnya pula merangkumi jarak sejauh 60 batu dari pantai hingga ke sempadan Kalimantan yang diperintah oleh Belanda.





Perjanjian menyerahkan pemerintahan kepada James Brooke itu dibuat antara James Brooke dengan Pangeran Muda Hasyim bagi pihak Sultan Brunei. Dalam perjanjian tersebut ada dinyatakan bahawa undang-undang dan adat istiadat orang Melayu hendaklah dipelihara dan dihormati selama-lamanya. Ini kerana negeri Sarawak tertakluk kepada Kerajaan Sultan Brunei.

James Brooke telah memecat orang besar Brunei daripada memegang jawatan kerajaan di negeri ini. Sebaliknya beliau melantik ketua-ketua orang Melayu Sarawak untuk memegang beberapa jawatan penting kerajaan. Beliau juga telah mengadakan undang-undang yang mudah dalam bahasa Melayu yang mengandungi lapan fasal. Sebuah mahkamah keadilan ditubuhkan dan beliau menjadi hakimnya.

Pada 1 Ogos 1824 satu lagi perjanjian telah ditandatangani oleh Brooke dan

Sultan Brunei. Antara isi perjanjian itu menyebutkan bahawa Sultan Brunei menyerahkan negeri Sarawak serta segala cukai hasil negeri itu kepada James Brooke. James Brooke pula akan membayar \$2,500.00 kepada Sultan Brunei pada setiap tahun. Apa yang lebih penting dalam perjanjian tersebut adalah negeri Sarawak tidak boleh diberikan kepada orang lain, melainkan dengan persetujuan Sultan Brunei.

Sebenarnya, penentangan rakyat Sarawak terhadap pemerintahan Inggeris telah berlaku sebelum James Brooke menjadi raja. Apabila James Brooke menaiki takhta kerajaan, beliau terpaksa menghadapi banyak masalah pemberontakan dan perompakan. Sebilangan besar daripada rakyat Sarawak anti-penjajahan Barat seperti Inggeris, Belanda dan Sepanyol. Beberapa percubaan untuk membunuh Brooke telah dilakukan tetapi tidak berjaya.





Oleh kerana James Brooke tidak berjaya menangani masalah pemberontakan dan perompakan yang menjadi-jadi, beliau telah meminta Angkatan Tentera Laut Inggeris di Singapura untuk membantunya. Dengan sokongan tentera Inggeris dan pembantunya Datu Patinggi Ali, James Brooke telah dapat mengalahkan pihak-pihak yang menentangnya. Datu Patinggi Ali walau bagaimanapun pun telah mati dibunuh. Pada bulan Februari 1845 Kerajaan Inggeris melantik James Brooke sebagai wakilnya di Pulau Borneo, selain kedudukan tetapnya menjadi Raja Sarawak. Ini dapat mengukuhkan lagi kedudukan James Brooke di Sarawak.

Pihak Inggeris, kemudian bertindak menyerang pihak-pihak yang menentangnya di Borneo termasuk Brunei. Akhirnya pada 1 Disember 1846 Sultan Brunei telah menyerahkan Pulau Labuan kepada Kerajaan Inggeris. Negeri Sarawak kemudian menjadi aman. James

Brooke dilantik oleh Inggeris menjadi Gabenor Pulau Labuan dan juga wakil diplomatik British di Brunei.

James Brooke meninggal dunia di England pada 11 Mac 1868 ketika berusia 65 tahun. Anak saudaranya Charles Brooke telah dilantik menjadi Raja Sarawak yang kedua. Isteri beliau telah diberi gelaran rasmi sebagai Ranee Sarawak.

Dalam pemerintahan Charles Brooke, beliau telah menubuhkan Majlis Mesyuarat Negeri Sarawak. Bandar Kuching telah dirasmikan sebagai ibu negeri Sarawak oleh Charles Brooke pada bulan Ogos 1872. Pada tahun 1888 pula Sarawak telah mula berada bawah naungan kerajaan Inggeris di England.

Ketika penduduk Limbang ditindas oleh Kerajaan Brunei, mereka telah mengibarkan bendera Kerajaan Negeri Sarawak dan meminta perlindungan dari-





pada Charles Brooke. Dengan persetujuan Kerajaan Inggeris di England, pada 17 Mac 1890 Charles Brooke telah dapat menarik Limbang ke dalam jajahannya.

Setelah berkhidmat selama 48 tahun sebagai Raja Sarawak yang kedua, Charles Brooke balik ke England untuk berehat kerana kesihatannya terganggu. Charles Brooke meninggal dunia di England pada 17 Mei 1917 ketika berusia 88 tahun. Kemudian anaknya Charles Vyner Brooke telah menggantikan tempat beliau sebagai Raja Sarawak ketiga.

Vyner Brooke dilantik dengan rasminya menjadi Raja Sarawak ketiga pada 22 Julai 1918. Vyner Brooke berazam untuk mengamankan puak-puak Iban yang bermusuhan sesama sendiri pada ketika itu. Selain dari berlakunya permusuhan antara puak, orang Iban juga menentang pemerintahan Inggeris di tanah air mereka. Kesabaran serta kebijaksanaan Vyner akhirnya dapat

memulihkan huru-hara yang berlaku di negeri ini.

Pada 24 September 1941, sebuah perlembagaan baru telah disahkan oleh Kerajaan Negeri Sarawak. Dua hari selepas itu pula diadakan perayaan besar bagi mengesahkan dan memperingati genap 100 tahun pemerintahan keluarga Brooke di negeri ini. Persidangan Majlis Mesyuarat Negeri Sarawak mengikut perlembagaan baru itu telah diadakan pada 13 November 1941. Malangnya pada 7 Disember 1941, pesawat terbang Tentera Udara Jepun kelihatan berlebar di ruang angkasa Sarawak. Pada esoknya, iaitu 8 Disember 1941 Perang Dunia Kedua pun meletus.

Penaklukan pemerintahan tentera Jepun bererti berakhirnya pemerintahan keluarga Brooke di Bumi Kenyalang. Setelah Perang Dunia Kedua tamat, Jepun menyerahkan Sarawak kepada tentera Inggeris. Penyerahan itu berlaku





pada 11 September 1945. Berikutan dari itu, pada 16 April 1946 pihak pemerintah tertinggi Tentera Berikat di Asia Tenggara telah menyerahkan Sarawak kepada pemerintahan awam bagi mengantikan pentadbiran Tentera British. Vyner Brooke dan isterinya turut hadir di dalam istiadat penyerahan tersebut.

Vyner Brooke sebagai Raja Sarawak telah menyuarakan hasratnya untuk menyerahkan pemerintahan Sarawak kepada Kerajaan Inggeris di England. Setelah Mesyuarat Negeri mengesahkan sebuah undang-undang penyerahan, maka pada 1 Julai 1946 Sarawak dengan rasminya diserahkan kepada Kerajaan Inggeris. Sarawak dijadikan sebuah Jajahan Mahkota Diraja British yang disebut sebagai Crown Colony.

Dengan demikian tamatlah pemerintahan keluarga Brooke di Sarawak. Mereka telah memegang tumpuk pimpinan selama 105 tahun, bermula dari

tahun 1841 hingga ke tahun 1946.

Sarawak berada di bawah jajahan British sehingga 15 September 1963 di mana empat orang Gabenor silih berganti memegang teraju tertinggi pemerintahan. Gabenor British yang terakhir adalah Sir Alexander Wadell. Kemudiannya pada 16 September 1963, negeri Sarawak bersama-sama Sabah dan Singapura bergabung dengan Persekutuan Tanah Melayu menjadi sebuah negara yang dinamakan Malaysia.

Sarawak Bumi Kenyalang merupakan negeri yang paling besar di Malaysia. Keadaan ini menyebabkan pentadbiran dibahagi kepada sembilan bahagian. Bahagian-bahagian di negeri Sarawak terdiri daripada Kuching, Sibu, Seri Aman, Miri, Limbang, Sarakei, Kapit, Samarahan dan Bintulu. Tiap-tiap bahagian ini dibahagikan pula kepada daerah-daerah yang ditadbirkan oleh pegawai-pegawai

## Pentadbiran Negeri Sarawak





daerah. Untuk melicinkan lagi pentadbiran daerah-daerah ini, bahagian-bahagian ini dibahagikan sekali lagi kepada daerah-daerah kecil. Dengan itu negeri Sarawak terdapat sembilan bahagian, 25 daerah dan 29 daerah kecil.

Dalam bidang pentadbiran dan perkhidmatan umum telah diwujudkan perkhidmatan ketua-ketua masyarakat bagi mengganti sistem lama. Penghulu merupakan kedudukan ketiga di dalam satu-satu daerah atau daerah kecil. Tugasnya adalah membantu dalam perkara-perkara pentadbiran, adat-istiadat dan lain-lain. Pegawai Pentadbir pula mengambil kedudukan yang kedua dalam susunan perkhidmatan masyarakat. Kedudukannya adalah setingkat lebih tinggi daripada Penghulu. Pegawai Pentadbir Sarawak pula mempunyai tugas-tugas yang lebih luas iaitu meliputi sebuah kawasan daerah dan berbentuk penyeliaan.

Peringkat yang tertinggi adalah Pegawai Daerah. Pegawai Daerah mengawas semua Penghulu dan Pegawai Pentadbir. Bidang kekuasaan seorang Pegawai Daerah meliputi satu bahagian atau residensi.

Pusat Pentadbiran Kerajaan Negeri Sarawak terletak di Petra Jaya. Kesemua jabatan kerajaan berada bawah satu bumbung di dalam bangunan sekretariat setinggi 20 tingkat iaitu di Bangunan Tunku Abdul Rahman. Bangunan ini merupakan lambang kemegahan dan kejayaan negeri Sarawak serta merupakan pusat perancangan pembangunan ekonomi negeri ini.

Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sarawak yang diwujudkan pada tahun 1972 merupakan sebuah badan terpenting dalam melaksanakan projek-projek pembangunan dan perusahaan negeri ini. Antara peranan utama ialah menggalakkan para pelabur melabur





dalam projek-projek perindustrian tertentu.

Negeri Sarawak mempunyai tiga projek yang terbesar dan terpenting pada masa ini.

Projek-projek tersebut adalah:-

1. Projek Gas Cecair Asli (LNG) - (pelaburan RM3.3 bilion)
2. Projek Baja Urea ASEAN – Bintulu – (pelaburan RM786 bilion)
3. Projek Sintesis atau melebur gas asli untuk dijadikan hasil petroleum – (pelaburan RM1.8 bilion)

Selain tiga projek terbesar ini, Sarawak juga telah mencapai pelbagai kemajuan dalam bidang ekonomi. Aktiviti-aktiviti ekonomi negeri Sarawak meliputi bidang perlombongan, pembalakan, pertanian dan perindustrian. Sektor perlombongan adalah termasuk petroleum dan gas, emas, arang batu dan silika.

Pembalakan merupakan perusahaan ekonomi utama di negeri ini, manakala sektor pertanian iaitu penanaman padi, getah, lada hitam dan kelapa menjadi sumber ekonomi terpenting bagi penduduk luar bandar. Projek pertanian secara besar-besaran terletak di daerah Samarahan dan Kalaka Saribas. Projek pertanian ini meliputi kawasan seluas 86000 hektar dan 161000 hektar yang ditanam dengan sagu, kelapa sawit dan koko.

Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sarawak juga mempunyai anak-anak syarikat dan syarikat-syarikat bersekutu di bawah perbadanan ini yang turut sama membantu memajukan negeri Sarawak. Ini jelas dibuktikan dengan kewujudan beberapa projek pelancongan yang dijalankan untuk menarik lebih ramai pelancong ke negeri ini. Hotel-hotel dibina dan beberapa kawasan peranginan seperti Pulau Satang dan Bukit Saban telah diperindahkan lagi bagi tujuan tersebut.





Untuk mengekalkan nilai-nilai tradisional supaya tidak lapuk ditelan zaman, rumah-rumah panjang telah dibina dan dijadikan pusat pelancongan serta tempat memamerkan identiti budaya negeri ini.

Selain pelancongan, industri berdasarkan pertanian juga telah diperkenalkan. Ini termasuk melancarkan sistem penangkapan ikan di laut dalam serta cara-cara pemprosesan hasil laut dengan peralatan yang canggih.

Dari segi infrastruktur pula kawasan-kawasan perindustrian telah dimajukan di semua bandar utama negeri ini. Pemajuan ini diselenggarakan oleh Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sarawak dan juga Bintulu Development Authority (BDA). Kawasan-kawasan tersebut adalah Pending di Kuching, Lanang di Sibu, Piasau di Miri dan Kidurong di Bintulu.

Taman perindustrian baru di Sejingkat, Kuching merupakan sebuah kawasan

yang merangkumi kawasan perumahan, pusat bandar, taman rekreasi dan juga kawasan perindustrian. Taman perindustrian ini dibina di kawasan seluas 1375 hektar dan yang pertama seumpamanya. Ini adalah untuk menarik minat para pelabur yang ingin menubuhkan kilang-kilang mereka di Sejingkat. Fasa pertama yang mengambil masa lima tahun untuk dimajukan, dijangka telah dapat digunakan sepenuhnya pada masa ini.

Dalam bidang pendidikan pula, anak-anak negeri banyak dibantu oleh Yayasan Sarawak. Yayasan Sarawak mempunyai beberapa objektif ketika penubuhannya pada tahun 1971. Akan tetapi Yayasan Sarawak memberi penekanan dalam bidang pendidikan. Yayasan Sarawak berusaha untuk memberi peluang yang lebih baik kepada rakyat Sarawak untuk mendapatkan pendidikan tinggi di dalam dan di luar negara. Dengan bantuan yang diberikan ini, rakyat Sarawak berpeluang melanjutkan pendidikan dalam segenap





bidang. Pada setiap tahun, ramai pelajar dari negeri ini dihantar belajar di sekolah menengah dan pusat pengajian tinggi di Semenanjung Malaysia.

Majlis Agama Islam Sarawak adalah badan yang bertanggungjawab dalam pentadbiran hal-ehwal agama Islam di negeri ini. Dengan bantuan Angkatan Nahadhatul Islam Bersatu (BINA), majlis ini telah berjaya melaksanakan usaha-usaha dakwah. Tugas majlis ini secara umumnya adalah untuk menjalankan pentadbiran mengenai urusan dan hal-ehwal agama serta perkara-perkara yang ada hubung kait dengan undang-undang dan adat-istiadat orang Melayu Sarawak.

Sarawak juga merupakan sebuah negeri yang mempunyai stesen radio dan televisyen sendiri. Siaran-siaran radio dan televisyen adalah dalam Bahasa Melayu, Iban, Cina, Inggeris, Bidayuh dan Malanau. Selain memberi hiburan, radio

dan televisyen juga bertujuan menyebarkan pengetahuan kepada anak negeri Sarawak.

Pentadbiran yang teratur yang diwujudkan di negeri ini telah banyak membantu negeri Sarawak untuk maju setapak demi setapak. Meskipun pembangunan keseluruhan agak sukar dicapai memandangkan bentuk muka bumi dan keluasannya, bolehlah kita katakan bahawa proses kemajuan semakin banyak dicapai jika dibandingkan dengan beberapa tahun yang lalu.

Keindahan Sarawak banyak bertumpu di daerah Kuching. Bagaimanapun, bandar-bandar utama yang lain di negeri ini juga mempunyai keindahan yang tersendiri. Cara hidup rakyat negeri Sarawak itu sendiri menjadi daya tarikan khusus kepada para pengunjung yang mahu meninjau keunikan negeri ini.



## Keindahan Sarawak Bumi Kenyalang



Muzium Negara Sarawak



### • Muzium Sarawak

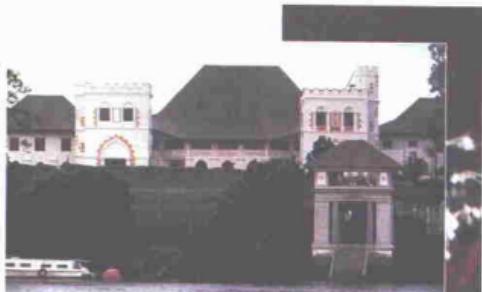
Muzium Sarawak begitu terkenal di seluruh dunia kerana koleksi khazanah muzium ini dianggap yang terbaik di rantau ini.

Bangunan muzium ini telah dibina pada tahun 1891 di bandar Kuching. Kekayaan dan kepelbagaiannya budaya peribumi Sarawak dapat dilihat dengan jelas di muzium ini. Selain dari pameran ekologi dan budaya, banyak buku-buku mengenai pelbagai aspek kebudayaan Pulau Borneo tersimpan di muzium ini. Buku tersebut dikatakan sebagai yang terbaik di dunia.

### • Astana Sarawak

Astana Sarawak adalah kediaman rasmi Yang Dipertua negeri Sarawak. Sebenarnya Astana Sarawak adalah sebuah bangunan bersejarah yang dibina ketika

zaman pemerintahan Raja Sarawak yang kedua iaitu Charles Brooke. Beliau telah membina astana ini di pinggir Sungai Sarawak sebagai hadiah perkahwinan kepada isterinya Ranee Margaret Brooke.



Bangunan ini kemudian telah diubah suai dan dijadikan kediaman rasmi Yang Dipertua negeri Sarawak sehingga hari ini.

### **• Kubu Margherita**

Kubu Margherita dibina pada tahun 1879. Charles Brooke menamakan kubu ini bersempesta dengan nama isteri kesayangannya iaitu Ranee Margaret. Kubu ini terletak di tebing Sungai Sarawak dan pada suatu ketika dahulu dijadikan kawasan kubu





pertahanan bagi mengelakkan serangan lanun-lanun dari sungai. Kubu ini sekarang telah dijadikan Muzium Polis yang mempamerkan pelbagai jenis barang yang berkaitan dengan Pasukan Polis Sarawak iaitu sejak James Brooke menjadi Raja Sarawak. Untuk pergi ke muzium ini kita terpaksa menaiki bot kecil yang dipanggil Tambang.

#### **• Perkampungan Budaya Sarawak**

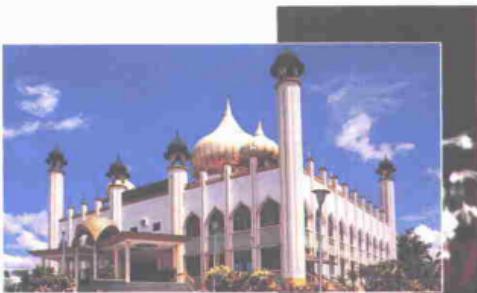
Kawasan perkampungan Budaya Sarawak merupakan sebuah kawasan yang istimewa kerana di sini ditempatkan kesemua budaya suku kaum di negeri Sarawak. Kawasan ini dibina di kaki Gunung Santubong yang terkenal itu. Kawasan seluas 14 ekar ini membolehkan kita melihat ciri-ciri negeri Sarawak secara keseluruhannya.

#### **• Masjid Negeri**

Di tengah-tengah Bandar Kuching,

tersergam indah Masjid Negeri Sarawak yang melambangkan kesucian agama Islam. Bangunan masjid ini telah dibina pada tahun 1968.

Masjid Negeri Sarawak terletak betul-betul bersebelahan dengan tapak masjid lama yang diperbuat daripada kayu yang dibina pada tahun 1852.



### **• Pavilion**

Bersebelahan dengan bangunan Pejabat Pos Besar Kuching terdapat satu lagi bangunan yang menarik. Bangunan Pavilion ini adalah bangunan yang pertama didirikan di negeri Sarawak dengan menggunakan tetulang konkrit. Bangunan Pavilion sekarang menempatkan jabatan-jabatan kerajaan.

### **• Square Tower**

Menara berbentuk empat segi ini mem-



punyai ciri-ciri persamaan dengan Renaissance Tower di England. Bangunan ini dibina ketika zaman pemerintahan Raja Brooke. Ketika itu bangunan ini dijadikan kubu pertahanan dan dewan tarian untuk hiburan, meskipun tujuan pembinaan sebenarnya adalah sebagai pusat tahanan.

#### **• Round Tower**

Menara ini telah dibina pada tahun 1886 dan tujuan pembinaan menara ini menjadi misteri. Adalah dipercayai Raja Kulit Putih ketika itu bertujuan menjadikan menara ini sebagai satu lagi kubu pertahanan di kawasan bandar. Walau bagaimanapun, menara ini tidak digunakan sepenuhnya.

#### **• Bangunan Mahkamah**

Bangunan ini merupakan satu lagi bentuk bangunan yang menarik di negeri Sarawak. Kehalusan ciri-ciri seni bina tempatan jelas diperlihatkan di bahagian-bahagian seperti pintu, bumbung dan

gerigi tingkap bangunan ini. Bangunan ini telah di-bina pada tahun 1874.



Sebuah menara jam besar yang dibina pada tahun 1883 turut menambahkan kecantikan bangunan ini.

### **• Kuil Tua Pek Kong**

Kuil atau tokong ini adalah merupakan kuil yang tertua di Kuching. Kuil ini dibina pada tahun 1843 tetapi catatan rasmi hanya didapati pada tahun 1876 setelah Kuil ini dibaik pulih dan diubah suai. Kuil ini sangat terkenal kerana perayaan Wang Kang iaitu perayaan mempertingkatkan roh-roh si mati dilakukan di sini pada setiap tahun.



### **• Santubong**

Santubong merupakan sebuah perkampungan nelayan yang damai.



Santubong terletak kira-kira 32 kilometer dari Bandar Kuching. Kawasan pantai Santubong begitu indah. Pada abad kesembilan dan ketiga belas, Santubong merupakan sebuah kawasan perdagangan yang penting. Anda boleh ke Santubong sama ada dengan jalan darat ataupun dengan menaiki bot-bot ekspres.

### • Taman Negara

Di Sarawak terdapat beberapa kawasan Taman Negara. Antara Taman Negara yang terkenal dan sering dikunjungi oleh para pengembara dari dalam dan luar negara adalah Taman Negara Gunung Mulu, Taman Negara Bukit Lambir, Taman Negara Bako dan Taman Negara Niah.

Kawasan-kawasan ini

menjadi habitat hidupan liar daripada pelbagai spesies yang aneh dan unik. Di negeri Sarawak terdapat lebih dari 500 spesies burung termasuk burung kenyalang atau enggang yang diberi hak perlindungan. Burung Kenyalang dijadikan lambang negeri Sarawak. Selain itu, terdapat rusa, babi hutan, gibbon, orang utan dan berjenis-jenis serangga. Di taman negara juga terdapat pelbagai jenis tumbuh-tumbuhan yang aneh dan jarang-jarang terdapat di hutan-hutan lain di dunia.

Budaya negeri Sarawak begitu indah dan kaya dengan identiti yang unik. Pelbagai suku kaum yang ada di negeri ini telah mewujudkan cabang-cabang budaya yang tersendiri.

Bahasa dan dialek pertuturan peribu-



## Ciri-ciri Budaya





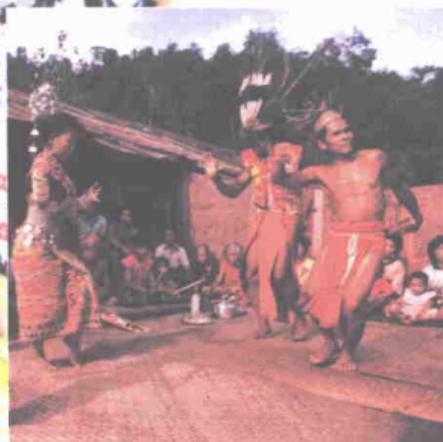
Baju adat  
tradisional  
masyarakat  
Sarawak



mi Sarawak adalah berbeza-beza. Adat-adat kepercayaan juga begitu banyak untuk diselami oleh penduduk negeri lain. Ini menjadikan Sarawak sebuah negeri yang menjadi perhatian penduduk negeri lain, selain para pelancong asing. Mereka datang untuk menyaksikan sendiri kepelbagaian budaya dan keunikan cara hidup orang Sarawak.

### • Hari Gawai

Hari Gawai merupakan hari perayaan yang paling meriah di Sarawak. Hari Gawai disambut oleh suku kaum Iban sebagai menandakan berakhirnya musim menuai padi. Hari Gawai diadakan sebagai tanda



Perayaan Hari Gawai

mengucap syukur kepada 'semangat' yang telah memberi kebaikan kepada

masyarakat Iban. Pada hari ini kebanyakan adat tersebut telah pun ditinggalkan.

Hari Gawai disambut pada awal bulan Jun pada setiap tahun. Hari Gawai merupakan perayaan tradisi bagi masyarakat peribumi Sarawak. Ini bermakna tujuan 'gawai' telah berubah. Hari Gawai kini disambut oleh seluruh masyarakat peribumi Sarawak sebagai lambang kehidupan dan budaya Sarawak seluruhnya. Kerajaan negeri telah menetapkan dua hari sebagai hari kelepasan am sempena menyambut perayaan ini.

### • Rumah Panjang

Rumah Panjang adalah bentuk rumah tradisional yang merupakan identiti masyarakat peribumi Sarawak.

Cara hidup masyarakat rumah panjang adalah sangat menarik. Mereka mempunyai semangat kekeluargaan





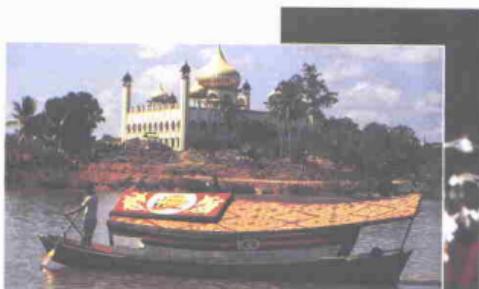
yang menebal. Sebuah rumah panjang dibahagikan kepada beberapa buah bilik. Terdapat juga rumah panjang yang mempunyai 160 buah bilik.

Setiap bilik didiami oleh sebuah keluarga. Bilik-bilik ini dibina menghadap ruang tengah yang luas dipanggil ruai. Di ruang inilah penghuni rumah panjang tersebut akan membuat kerja mereka seperti menganyam bakul, mengukir dan juga melayan tetamu. Setiap rumah panjang mempunyai seorang ketua yang digelar Tuai Rumah.

### **• Perahu Tambang**

Jika beca dianggap sebagai pengangkutan tradisional di negeri Melaka Pulau Pinang dan Kelantan, perahu tambang pula mencerminkan identiti pengangkutan tradisional negeri Sarawak. Dari kawasan seberang sungai, penduduk yang hendak

menuju ke bandar harus menaiki bot atau sampan yang dipanggil perahu tambang. Pada waktu dahulu perahu tambang ini dikenalikan dengan cara berdayung. Apabila kemajuan telah dicapai, hampir kesemua perahu tambang ini menggunakan enjin bermotor.



### **• Pasu Sarawak**

Pasu Sarawak adalah pasu tanah liat yang sungguh menarik. Pasu Sarawak dibuat dengan menggunakan sejenis tanah liat yang terbaik dan hanya terdapat di beberapa buah daerah di negeri ini.

Pasu-pasu ini menjadi perhatian peminat seni dan seluruh dunia kerana kehalusan ukiran dan corak-coraknya.



### • Perhiasan Menarik

Barang-barang perhiasan yang diperbuat daripada manik merupakan satu hasil kemahiran dan kreativiti masyarakat Sarawak terutamanya bagi penghuni rumah panjang. Rangkaian manik-manik yang berwarna-warni dijalin dengan begitu kemas dan cantik sehingga

menjadi barang-barang hiasan yang sungguh menarik. Perhiasan kepala yang dibuat daripada manik merupakan hiasan kepada masyarakat peribumi Sarawak. Barang-barang ini dipanggil Jenat, Tapong dan Belangsingan. Perhiasan kepala dipakai dalam upacara-upacara adat seperti hari perkahwinan dan lain-lain.

### • Tenunan

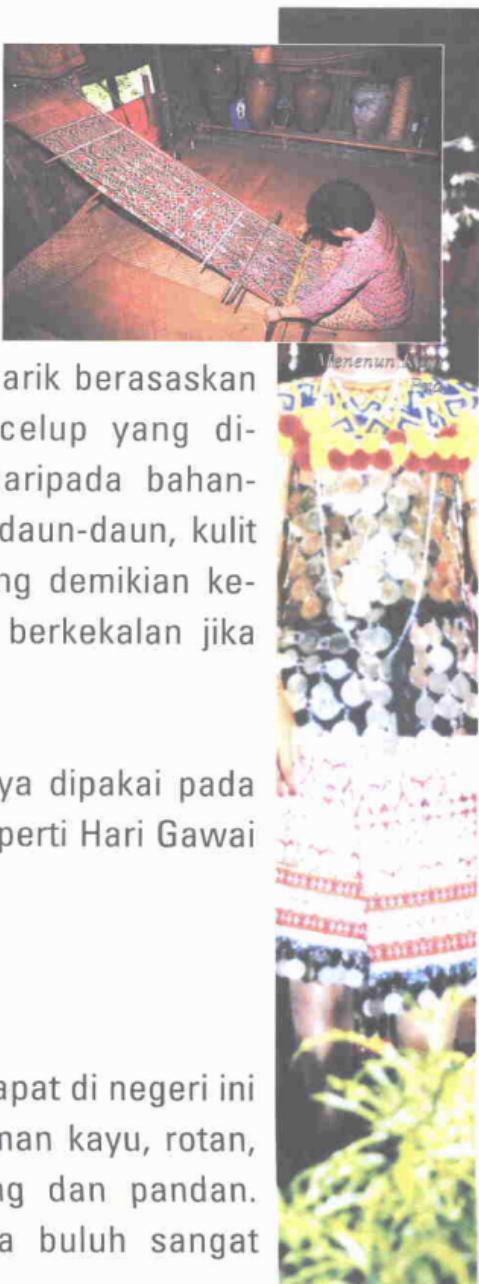
Tenunan kain Pua adalah hasil tenunan istimewa bagi masyarakat Sarawak.

Tenunan kain Pua berbeza daripada tenunan songket yang dihasilkan oleh masyarakat Melayu di Terengganu atau Kelantan. Kain Pua menggunakan paduan warna yang menarik berasaskan alam semula jadi. Pencelup yang digunakan pula diambil daripada bahan-bahan asli seperti akar, daun-daun, kulit dan buah kayu. Oleh yang demikian ketahanan warna kain ini berkekalan jika dijaga dengan betul.

Kain tenunan ini hanya dipakai pada majlis-majlis istimewa seperti Hari Gawai dan majlis perkahwinan.

### **• Hasil Anyaman**

Hasil anyaman yang terdapat di negeri ini adalah merupakan anyaman kayu, rotan, buluh resam, mengkuang dan pandan. Hasil anyaman daripada buluh sangat





istimewa. Tikar buluh hanya didapati di negeri Sarawak. Tikar buluh ini agak rumit cara pembuatannya. Tikar buluh ini berupa seperti sebuah bidai tetapi digunakan sebagai tikar. Barang-barang hasil anyaman yang lain adalah seperti raga, tabung buluh, beg tangan, tudung saji dan lain-lain.

### • Tarian Tradisional Sarawak

Terdapat beberapa jenis tarian tradisional masyarakat Sarawak. Tarian-tarian tersebut adalah Ngajat Alu, Ngajat Aruh, Datun Julud, Kayan dan lain-lain lagi.



Bagi masyarakat peribumi Sarawak, tarian adalah merupakan sebahagian daripada cara hidup mereka. Tarian digunakan dalam upacara-upacara adat misalnya untuk mengubat orang sakit, menyambut

tetamu, Pesta Gawai dan lain-lain. Alat-alat muzik iringan juga menambahkan lagi keunikan tarian-tarian tradisional rakyat peribumi negeri ini.

### **•Unsur-Unsur Budaya Yang Lain**

Selain yang disebutkan di atas masyarakat Sarawak mempunyai ciri-ciri budaya yang tersendiri seperti adat-adat majlis perkahwinan, mencacah (tatu) dan mereka juga berpegang teguh kepada pantang larang. Kepelbagaiannya ciri budaya ini dikagumi oleh ramai masyarakat luar yang sentiasa ingin tahu tentang budaya masyarakat peribumi negeri ini.

Sarawak adalah negeri yang terbesar di Malaysia tetapi masih belum membangun sepenuhnya. Kesukaran pembangunan di negeri ini disebabkan oleh bentuk muka bumi yang berbukit-bukau serta hutan belantara yang luas dan tebal.

Disebabkan keadaan tersebut,

### **Kesimpulan**





masyarakat peribumi Sarawak dapat mengekalkan tradisi hidup mereka yang kemudiannya menjadi kebanggaan dan daya tarikan kepada orang luar. Rumah-rumah panjang misalnya adalah identiti masyarakat peribumi yang dapat dikekalkan sehingga hari ini.

Keunikan negeri Sarawak terletak kepada himpunan masyarakat berbilang suku kaum yang melahirkan berbagai-bagi bahasa, adat dan cara hidup. Bandar-bandar utama negeri Sarawak semakin lama semakin pesat pembangunannya. Kekayaan hasil hutan dan hasil galian dari perut bumi negeri ini menjadikan Sarawak negeri yang kaya. Kekayaan itu digunakan untuk kebajikan rakyat.